

nesli covid-19. Znanka mi je zaupala, da je svoj avto iz previdnosti umaknila v garažo, sprejela pa se samo po neobljudenih poteh, da je kdo kot »tujke« iz Hamburga ne napade. Tudi na Bledu so mi ljubljanci pripovedovali, da so jih sosedje sumničavo in z nejevoljo spraševali. »Koliko časa bodo ostali«. Povrh vsega vikend turisti iz mesta v koronski krizi nič ne zapravijo; tudi kolonialni rasizem je bil v prvi vrsti ekonomsko vprašanje.

Pod vprašaj je postavljena tudi globalna solidarnost. Tako v Nemčiji kot v Sloveniji je bilo konec februarja, ko je bila Italija v šoku zaradi števila obolelih, dovolj postelj in respiratorjev. Nemčija je nekoliko pozno, a postopoma vendarle sprejela v različne bolnišnice po državi skupaj okoli 63 obolelih iz Italije. V Sloveniji bi vhode bolnišnic raje prišla stražiti vojska, kot da bi iz sosednje države sprejeli nekaj obolelih. Ziva priča krutosti namesto solidarnosti je primer vta (nekdanjega) direktorja bolnišnice v Slovenj Gradcu, ki je dejavnemu državljanu grozil: »Morda boš kmalu pozitiven, pa da vidimo, kak boš cvilil.«

Krutost, povezana z iskanjem grešnega kozla, ima dolgo zgodovino. »Tujci« iz druge vasi, popotniki in trgovci so bili vedno osumljeni, da prinašajo bolezni. Jude so bili v časih pogromov obtoženi, da so krivi za

pejrali v bolnišnico, češ da bi bilo to zanje prenaporno, so bile pozabljene. V institucijah totalnega pokritja nikomur ni padlo na pamet, da bi teste prinesli v domove za stare. Nevarnost torej ne prihaja od »zunanaj«, temveč od »znotraj«, zato je tudi ograja okoli doma za starejše v Beltincih še ena od, če parafraziramo Camusa, neumnosti, ki dolgo trajajo.

Če bi univerzalni temeljni dohodek že bil uveden, bi bilo med ljudmi manj tesnobe in posledično manj krutosti.

Selektivna solidarnost

Ena od dobrin, okoli katerih se je osredotočila kriza solidarnosti, je postala voda. V času korone je postalo kristalno jasno, da ta ni nujna le za človekovo biološko preživetje, temveč tudi za ohranjanje higienskih standardov vse bolj naseljenega planeta. Umivanje rok je postalo najpomembnejši preventivni ukrep. A pred zamkratitvijo družbenega življenja so umanjali razmisleki o ljudeh, ki ne samo ponekod v Afriki,

po svetu danes poudarjajo, da so sodobne države zelo izurjene v administriranju ljudi in s »fragmentirano socialnega polja«, kot bi dejal Baliar. Zelo slabo pa jim gre pri iskanju kreativnih rešitev podpore, ki bi bile čim bolj skladne s potrebami posameznikov. Zapreti vse šole za dekretom je lažje kot razmisliti, ali bi se šolski pouk lahko nadaljeval za peščico otrok, ki živijo v ra-

vnjivih kontekstih. V nemških šolah, na primer, je v vsaki po pol ducata otrok, za katere je biti ves čas doma slabo in ki iz različnih razlogov šolskih obveznosti sami ne bi mogli nadaljevati. Pouk zanje poteka v izrednih razmerah, a v stavbah šol. Lahko je z dekretom zapreti dnevne centre in razdeljevalnice hrane, težje je organizirati, da strokovni delavci in prostovoljke s kolegom razvažajo hrano vsem tistim, ki bi sicer prišli ponjo. Pri nas se je na takšen

vidni republikanski politiki začeli groziti, da bi zakon, ki bi javni denar namenjal zdravstvenoraziskovalnim institucijam, razhljal dosedanje zakone in v prihodnje morebiti omogočil, da bi bile tudi prekinjene nezaheljene nosečnosti plačane iz javnega denarja.

Antropologinja Mary Douglas je v svojem izjemnem delu *Kako mislijo institucije* predlagala razmislek o solidarnosti na tale način. Predstavljam si pet ljudi, ki se znajdejo v situaciji, v kateri zaradi pomanjkanja hrane ne bodo preživel. Ko izčrpajo pravila delitve dobrin po hierarhičnem načelu, ki je del njihove družbene ureditve, morajo določiti nekoga izmed njih, ki bo žrtvovan za preživetje drugih. Starešina skupine prevzame odgovornost nase in se hoče žrtvovati za dobrobit drugih. A preostali razmišljajo takole: ker ima voditelj v skupnosti velik pomen, si ne bi mogli odpustiti, če bi pojedli človeka s tako veliko simbolno močjo. Nato sam sebe predlaga najmlajši in najmanj pomemben član skupine, a tudi pri njem so se pojavili pomisleki. Kako žrtvovati mladega človeka, pred katerim je še vse življenje? Nato predlaga najstarejši v skupini, ki je večino svojega življenja že preživel, da ga ubijejo in pojedjo. A tudi tu se pojavijo številni zadržki. Prav tako so obstajali pomisleki, ko je šlo za naslednjega člana skupine, očeta velike

Odločitev za solidarnost

Kako lahko mislimo drugače? Da o solidarnosti sploh lahko razmišljamo, moramo sprejeti stališče, da smo ljudje med seboj v resnici tesno povezani. Vsak človek deli z drugim vsaj eno od najpogostejših in nujnih človeških vezi ter identitet: je partner, žena, sosed, znanka, prijatelj, sorodnik, učitelj, prodajalka, zdravnik, strežnica v domu za starejše, čistilec ulice, pek kruha, radijski napovedovalec. Ko so medčloveški stiki tako okrnjeni, kot so danes, se zavedamo, da vsak človek šteje. Na začetku koronakrize je bilo prav to, četudi hipno zavedanje vzrok, da je obstajala evforija glede tega, »kaj nam bo kriza prinesla dobrega«.

Mary Douglas nas spomni na idejo, da je solidarnost mogoča le, če si vsi posamezniki in posameznice med seboj delijo isto

Prestopanje meja je povezano s fantazijami o okuženosti: domačini nimajo bolezni, imajo jih samo »prišleki«.

idejo solidarnosti. In prav to danes potrebujemo, a do tega ni mogoče priti kar tako, iz želje, temveč z zavestnimi odločitvami za solidarnost, ki zahteva miselno delo namesto »dolgotrjnih neumnosti«. To je težje kot »ukrepi« in celo težje od »racionalnih izbir«. Če bomo ostali le pri tem dvojem, bomo delali enake izbire kot pred krizo in še naprej sortirali in zapirali ljudi. Več bodo dobili tisti, ki so že privilegirani, in najmanj tisti, ki imajo najmanj. Če bi univerzalni temeljni dohodek že bil uveden, bi bilo med ljudmi manj tesnobe in posledično manj krutosti. Če bi bili uspešni z deinstucionalizacijo velikih ustanov, bi danes morda umrlo manj ljudi.

V Bogoti je županja Claudia Lopez, znana po svojih demokratičnih odločitvah, pozvala bogate, da – še preden pride do 23-dnevnega popolnega velikega zapiranja – donirajo za revne. Identificirali so najbolj ogrožene družine in posameznike in našli okoli 350.000 družin, ki potrebujejo pomoč, preden pride do kriznih ukrepov. Kampanja se je vodila pod geslom #BogotáSolidariaEnCasa.

Izjemno odločitev glede solidarnosti je naredila Portugalska, ki je vsaj do julija vsem tujcem z neurejenim statusom podelila enake pravice, kot jih imajo državljani. Zaradi krize imajo migranti in vsi, ki nimajo urejenega statusa bivanja v državi, pravico do zdravstvenih storitev in drugih storitev javnih ustanov. Podoben je apel Mirovnega inštituta, ki spomni, da je generalni sekretar Združenih narodov Antonio Guterres dejal, da v teh časih nimamo druge izbire, kot da pred covidom-19 zaščitimo vse ljudi, vsakega posameznika in vsako posameznico. Z drugimi besedami: selektivna solidarnost je nevzdržna. Mirovni inštitut zato poziva, da se »vsem migrantom, izbrisanim, brezdomcem in drugim dokumentiranim in nedokumentiranim prebivalcem Slovenije podeli status, ki jim bo zagotavljal dostop do zdravstvenih storitev ter do socialnih pravic, dela in stanovanj«.

Kaj nas ovira, da ne bi tudi v Sloveniji z miselno delom naredili nekaj velikega in izjemnega? Univerzalni temeljni dohodek bi bila takšna velika stvar. Prav tako dolgo načrtovana deinstucionalizacija na področju socialnega varstva. Zaradi izjemnih razmer, v katerih vsak človek potrebuje vodo za pogosto umivanje rok, napeljimo, namesto cistern, vodovod v vsa romska naselja. In ga tam pustimo tudi po 1. juliju. To bi bil pomemben prispevek k solidarnosti v času krize. In lepa simbolna gesta v času umivanja rok.

Fotografija: AP

Nizozemska in švedska strategija

Redki izjemi stroge koronske karantene

Aleš Gaube

Od začetka pandemije koronavirusa se je večina držav v Evropi odločila za precej ostre ukrepe, da bi kar najbolj preprečila širjenje koronavirusa. Dve državi pri teh ukrepih vsaj na prvi pogled nekoliko odstopata.

Na Nizozemskem je sredi marca tamkajšnji premier Mark Rutte ukazal, da bo država ubrala drugačno pot oziroma da bi bilo smiselno, če bi se prebivalstvo prekužilo. Na ta način naj bi se zmanjšali družbeni in gospodarski stroški zaradi ukrepov zajezitve virusa. Kot poudarjajo na Nizozemskem, bo za blažjimi simptomi bolehalo več ljudi, ki bodo lahko oblikovali imunost na virus. Posebej pa so zaščitili najbolj ranljivo populacijo – starejše. Zaprli so šole in prepovedali delo vsem tistim gospodarskim panogam, kjer se izvajali dotikajo potrošnikov, denimo delo v frizerskih ali lepotnih salonih.

Toda podjetniki, denimo vodovodarji, lahko še naprej opravljajo svoj posel, a s čim manj fizičnih stikov s strankami. Trgovine, vrtnarje, mesarje delujejo. Poroke in pogrebi so še naprej dovoljeni, a število udeležencev ob vseh pravih socialnega distanciranja ne sme presegati 30 oseb. Enaka številčna omejitev udeležencev velja za verske obrede. Pristop se opisuje kot »pametno zaprtje« (intelligent lockdown).

Zaradi ideje prekuženosti so nizozemski zdravstveni strokovnjaki predsednika vlade močno kritizirali. Pojavljajo se tudi zahteve, da bi se zaradi naraščajočega števila okuženih in obolelih ukrepi zostrili. Premier Rutte je ob tem pojasnil, da je bil napačno razumljen, prekuženost prebivalstva pa ni temeljna strategija vlade, temveč zgolj stranski učinek njenih prizadevanj.

»Po moji oceni se je v medijih pojavila nekoliko izkrivljena slika o strategiji prekuženosti prebivalstva. Ta je sicer lahko rezultat tega, kar počne Nizozemska, ni pa cilj sama po sebi. Cilj ostaja nadzor števila tistih pacientov, ki jih je treba zdraviti na bolnišničnih oddelkih intenzivne nege. Ne želimo si italijanskih ali španskih razmer, kjer morajo pacienti oskrbovati na hodnikih in se je treba

odločiti, koga lahko sprejemo na oddelek intenzivne nege in koga ne.« razlaga dr. Joop Schippers, ekonomist na univerzi v Utrechtu.

Priporočila so postala zahteve

Ekonomist na univerzi v Amsterdamu dr. Dirk Damsa dvomi, da za razmišljanje o prekuženosti prebivalstva stojijo ekonomski premisleki, češ da bi se tako po koncu epidemije nizozemsko gospodarstvo lažje postavilo na noge in se tudi bolje soočilo z drugim, kasnejšim valom širjenja koronavirusa. Vlada je oblikovala več scenarijev negativnih posledic za gospodarstvo. Vsi predvidevajo recesijo, najbolj črni v primeru daljšega tra-

področja epidemiologije in virologov. Na podlagi njihovih predlogov so se odločili za zaprtje barov, restavracij, športnih klubov, muzejev in šol. Za zaprtje šol se je vlada odločila, čeprav so strokovnjaki ocenjevali, da njihovo zaprtje ni nujno potrebno. A glede zaprtja šol je obstajal močan pritisk javnosti, tudi učiteljev. In vlada je tem željam prisluhnila, »ukrepe minulih tednov pojasnjuje Schippers.

Nizozemska vlada je sicer od začetka pandemije že zostrila nekaj ukrepov. Nekateri pozivi k spoštovanju pravil so postali zahteve. »Najprej so rekli, da bodo zaprli šole, in ljudi pozvali k socialnemu distanciranju. Dva tedna pozneje socialno distanciranje ni bilo več zgolj poziv, temveč si v primeru kršitve lahko dobil kazno do 400 evrov. Po dveh tednih smo bili že navajeni na socialno distanciranje, zato je bilo manj odpora zoper nove ukrepe. Čeprav se ti ukrepi pri nas sprejemajo počasneje, bomo verjetno na koncu imeli iste ukrepe kot drugod, le da tega ne bomo opazili,« je prepričan Damsa.

Individualna odgovornost se je na Nizozemskem zelo poudarjala, močnejše kot vladna odgovornost.

dr. Mara Yerkes, univerza v Utrechtu

janja pandemije koronavirusa celo 9,4-odstotno zmanjšanje državnega BDP.

»Večina komentatorjev kritizira Rutteja, da je strategijo prekuženosti sploh omenil. Kajti za prekuženost prebivalstva bi se moralo z virusom okužiti 60 odstotkov prebivalstva, ti pa bi bolezen tudi morali preboleti. Če bi želeli imeti takšno prekuženost prebivalstva, sploh ne bi potrebovali nobenega zaprtja.«

Schippers poudarja, da je glavna strategija nizozemske vlade ta, da ostaja zdravstveno stanje prebivalstva nadrejeno vsemu drugemu. »Težave zaradi gospodarskih posledic bo vlada poskušala rešiti. To bo morda drago, toda zdravstveno stanje je najpomembnejše. Glavni so nasveti strokovnjakov s

Fotografija: Reuters

okuženo vodo v vodnjakih in sploh za širjenje bolezni. Tudi migranti, prinašalci »tujega«, so vedno slikani kot tisti, ki s seboj prinašajo nevarne bolezni. Prestopanje meja je povezano s fantazijami o okuženosti: domačini nimajo bolezni, imajo jih samo »prišleki«. Dejanska situacija je v tem hipu v resnici obrnjena – migrante, ki želijo priti v Evropo, je lahko upravičeno strah, da se v Evropi okužijo. A krutost vedno privede do hierarhičnega obrata: tiste z manj družbene moči ali že tako marginalizirane naredi za nevarnost za tiste z več družbene moči, ki se navzven predstavljajo kot resnične žrtve.

»Grešni kozel« v domu za starejše z velikim številom okuženih ni postal sam ustroj institucij, na preživetost katerih so eksperti s številnimi raziskavami desetletja opozarjali odločevalce, temveč zdravnik, ki je bil sam okužen. Časopisne vesti, da se je odgovornim na začetku zdelo preveč zapleteno, da bi stanovalce na testiranje od-

temveč tudi v Sloveniji nimajo dostopa do vode. Brezdomcem so v Ljubljani zaprli dnevne centre, kjer so se lahko umili, in celo javna stranišča; v tista romska naselja, kjer ni tekoče pitne vode, niso pripeljali cisterne za vodo.

Postalo je še bolj očitno, kako subjektivno in selektivno je razumevanje solidarnosti. Solidarnost z nekaterimi ja in z drugimi ne. Kot da bi se staro razlikovanje med »zaslužnimi revnimi« in »nezaslužnimi revnimi«, ki si ne zaslužijo niti socialnih pomoči, preklopilo na solidarnost v času koronakrize, ko si jo nekateri zaslužijo in drugi ne. Različne razlage in razumevanja solidarnosti gojijo utvaro, da lahko z racionalnim premislekom odločimo, kdo solidarnost dobi in kdo ne. Kdo si zasluži solidarnost? Migranti, velika podjetja, upokojenec, samozaposleni, študentje, okoli 23.000 ljudi, ki živijo v domovih za starejše in drugih velikih institucijah, brezdomci, oboleli iz drugih držav? Številni teoretiki

način organiziralo nekaj vtrev, ki vozijo hrano ekonomsko ogroženim družinam z večjim številom otrok, saj bi bili ti sicer lačni. Organizacija solidarnosti ni samo dekret, je tudi vprašanje kreativnosti. Centri za socialno delo v Ljubljani so študentke, ki so tam opravljale študijsko prakso, gladki poslali domov, namesto da bi z mladimi ljudmi naredili trdno mrežo solidarnostne podpore v mestu.

Mnogi pod krinko skrbi pandemijo uporabljajo za lastne politične cilje. Nekateri konzervativni ameriški politiki so grozili, da bi zakon o izrednih razmerah, v katerem bi vlada financirala zasebne laboratorije, da bi testirali ljudi na koronavirus, lahko vplival na zakonodajo o pravici do splava. Večina zveznih držav legalnim splavom ne namenja finančnih sredstev, kar najbolj prizadane ženske iz najrevnejših okoliš, ki si splava ne morejo plačati. Da bi zaustavili celo najmanjši dotok javnega denarja za reševanje pandemije, so

družine. Postane očitno, da skupina, četudi hierarhično organizirana, vse do svojega konca išče načelo, po katerem bi žrtvovala enega od članov, ne da bi ga našla. Zakaj ga niso našli? Ker so imeli trdno družbeno organizacijo, v kateri so imeli vsi ljudje, čeprav hierarhično razvrščeni, svoje mesto in pomen.

Možen je tudi drugačen scenarij, pravi Mary Douglas. Lahko si predstavljamo skupnico neke egalitarne religiozne sekte, ki je ujeta v jami, iz katere ni izhoda, in se sooča z enako dilemo. Ti ljudje bi verjetno, namesto iskanja odločitve, temelječe na hierarhično utemeljeni organizaciji, kolektivno razmišljali o poslednji sodbi, prepevali in čakali na smrt. Kanibalstvo odločitev so, kot meni antropologinja, sposobni sprejeti zgolj skrajno individualistični posamezniki, ki nimajo med seboj nobenih vezi in ki jih ne vežejo nobena načela solidarnosti. Opisani primeri krutosti spominjajo prav na to.